

Srbská literatura 17. a 18. století

Z důvodu přesunu značné části srbského obyvatelstva na sever v letech 1690 a 1739 se centrum srbského politického, náboženského a kulturního života přesouvá do oblasti tehdejších Uher, navzdory tomu, že většina srbského národa zůstávala na území osmanské říše. Díky tomuto přesunu se otevřela možnost k hlubším proměnám srbské společnosti a literatury, k vytvoření nové, měšťanské literatury podle západních vzorů. Tato proměna se završuje v posledních desetiletích 18. století v díle Dositeje Obradoviće.

Období mezi Velikou seobou srbského národa roku 1690 a Obradovićem je obdobím přechodným, v němž se mísí staré s novým, církevní s měšťanským či občanským. Toto přechodné období se dělí na dvě podobdobí: V prvním pokračují tradice staré literatury, ve druhém se přejímají modernější, ruskoslovanské vzory.

Pokračování staré literatury: vznikají staré žánry (kázání, životy, cestopisy), pokračuje tradiční církevněslovanská poetika, avšak objevují se i první inovace (ruskouslovenské barokní tendence).

Významnou postavou tohoto směru je **Džordže Branković**, srbský šlechtic, jenž usiloval o vytvoření Ilyrského království. S českými zeměmi ho pojí fakt, že kvůli svým politickým aktivitám byl vězněn ve Vídni a v Chebu. Je autorem pětidílných Slavenoserbských kronik zachycující historii světa od jeho vzniku po autorovu současnost. Kroniky jsou psány podle vzoru středověkých kronik, těžkosrozumitelným jazykem, jemuž dobře rozuměl snad jen autor sám. Branković v nich usiloval o ospravedlnění svých záměrů a požadavků.

Dalšími představiteli pokračování staré literatury jsou tzv. **Račani**, mniši kláštera Rača, kteří se později přesunuli na Frušku Goru a působili v klášteře Beočin a také v uherském městě Szentendre, které bylo centrem srbské kultury a politiky (dodnes zde žije srbská komunita). Jeden z nich, **Kyprián**, působil jako kněz v Szentendre, kde založil školu. Je autorem díla Stichira knezu Lazaru. Další z Račanů **Jerotej** je autorem prvního úplného srbského cestopisu Putášastvije k gradu Jerusalimu z roku 1721, jenž je psán lidovým jazykem a obsahuje legendy ze srbských zemí.

Asi nejvýznamnějším autorem tohoto podobdobí je potom **Gavril Stefanović Venclović**, kazatel v Szentendre, který napsal asi dvacet rukopisných sborníků. Asi polovina z nich byla psána lidovým jazykem. Obsahovaly např. texty Jana Zlatoústého nebo kázání ukrajinských a

ruských kazatelů. Ve Venclovičově díle jsou přítomny náznaky barokních tendencí a je považován za posledního autora staré literatury, který zahájil období nové literatury.

Ruskoslovanské období: Srbská inteligence usilovala o následování vyspělejších národů (Maďarů, Chorvatů). Otevíraly se nové školy, avšak nebyli ani učitelé, ani knihy. Srbští duchovní se proto obrátili na ruského cara Petra Velikého s žádostí o vyslání učitelů a knih z Ruska. Car poslal do Sremských Karlovců Maxima Suvorova, jenž přivezl knihy a založil zde slovanskou školu pro duchovní a učitele. Následně přijelo dalších sedm učitelů z Kyjevské duchovní akademie v čele s Emanuelem Kozačinským.

Tyto události měly za následek vznik tzv. ruskoslovanského jazyka, jenž byl ale obtížně srozumitelný běžným Srbům. Vznikly proto dva tábory: církevní konzervativci obhajovali ruskoslovanský jazyk a církevněslovanské písmo. Pokrokovější literáti a intelektuálové byli naopak stoupcí lidového jazyka a písma graždanky. Jejich spory byly ukončeny až mnohem později Vukem Stefanovićem Karadžićem.

V nové literatuře dominovala poezie (učená barokní) psaná třináctislabičným veršem. Často byla spjata s výtvarným uměním.

Typickým autorem, v jehož díle se pojí literatura s výtvarným uměním byl **Hristofor Žefarović**, autor Stematografie – sborníku erbů vysvětlených veršem. Ty jsou doplněny portréty vladařů a dvěma hymny.

Představený kláštera Kovilj a autor historických děl **Jovan Rajić** se proslavil alegoricko-historickým zpěvem psaným lidovým jazykem Boj zmaja sa orlovi (Boj draka s orly), v němž vylíčil boje Rakouska a Ruska proti Turkům, a také čtyřsvazkovým historickým dílem Istorija raznih slavenskih narodov najpače Bolgar, Horvatov i Serbov (Dějiny různých slovanských národů, především Bulharů, Chorvatů a Srbů). Dílo vzniklo na základě srbských a bulharských pramenů i na základě pramenů Džordžeho Brankoviće. Bylo napsáno těžkopádným jazykem a obsahuje podrobný výklad dějin a vylíčení úspěchů srbských vládců. Osvícenské myšlenky a vlastenecký ráz díla přispěly k probuzení národnímu uvědomění Srbů.

Zaharije Stefanović Orfelin byl všestranným umělcem, výtvarníkem, básníkem a pedagogem. Působil jako učitel v Novém Sadu a v Temešváru, a také jako typograf v Benátkách a ve Vídni. Psal ruskoslovanským jazykem ale i jazykem lidovým. Známým dílem je vlastenecká báseň Plač Serbiji, která je psána v obou verzích jazyka. Truchlí v ní nad tragickým osudem srbského národa a kritizuje cizí vládu (nejen rakouskou, ale i moc srbské církve), jež omezuje život Srbů.

Také byl autorem prvního srbského slabikáře (Bukvar), v Benátkách tištěného prvního jihoslovanského časopisu (Slavenoserbski magazin), monografie o ruském carovi Žitija Petra Velikog či knihy rytin s názvem Kaligrafija.